

Autentik materiallar orqali terminologiyaga o'qitish

Muqaddas Jalolova
Andijon davlat chet tillari instituti,
o'qituvchi

Annotatsiya. Terminologiya o'qitish, til o'rganish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Autentik materiallar, ya'ni haqiqiy hayotdagi matnlar, videolar va audio materiallar, o'quvchilarga tilni amaliy ravishda o'zlashtirish imkonini beradi. Zamonaviy ta'limda autentik materiallar orqali terminologiyani o'qitish, o'quvchilarga haqiqiy kontekstda bilimlarni egallash imkonini beradi. Autentik materiallar – bu haqiqiy hayotda uchraydigan va o'quvchilarga tilni amaliy ravishda qo'llash imkonini beradigan matnlar, videolar, audio materiallar va boshqa resurslardir. Bunday materiallar orqali o'quvchilar nafaqat yangi so'zlarni o'rganadilar, balki ularning kontekstda qanday ishlatilishini ham tushunadilar. Ushbu maqolada autentik materiallar orqali terminologiyani o'qitishning afzalliklari, usullari va amaliyotlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: autentik, native speaker, videomatn, mohiyat, qobiliyat.

Autentik videomateriallar til o'rgatishda real hayotiy vaziyatning alternativ ko'rinishi sifatida yordam beradi. Vorobyov (n.d.) ta'kidlashicha, autentik audio-video materiallarning ommalashuvi til o'rganuvchilarga interaktiv til muhitini yaratish imkonini beradi. Shu o'rinda, kommunikativlikka asoslangan bu tizimli metod, ya'ni autentik video yoki kinomateriallarga asoslangan o'qitish metodikasi ustida Chikunova va Verisokin (n.d.) ko'plab izlanishlar olib borgan. Stempliski va Tomalin (n.d.) chet tillarni o'qitishda videomateriallarni maqsadli qo'llash usullari haqida qator adabiyotlar yaratishgan. Baltova (n.d.) ovoz orqali taqdim etilgan ma'lumotlardan ko'ra ovozli videotasvirlar yordamida taqdim etilgan ma'lumotlar til o'rganuvchilarning voqelikni yaxlit anglashlariga yordam berishini bildirgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bu til o'rganuvchilar orasida yaxshiroq anglangan (Abdullaeva, 2019; Qodirov, 2021).

Autentik videomateriallar til o'rganuvchilarda kommunikativ kompetentlikni asosiy ko'rsatkichi bo'lgan gapirish (speaking) va tinglab tushunish (listening) ko'nikmalarini tezlik bilan rivojlantiradi. Bunday materiallar real voqelikka asoslangan holda nutqda qo'llanilgan qochirimlar, kinoyalar va "native speaker"larga xos leksik birliklarning qo'llanish o'rinlarini o'rganishga yordam beradi. Masalan, *Malikaning kundaligi* (The Princess Diaries, 2001) filmida qo'llanilgan "folks" iborasini xalq ma'nosida emas, balki do'stlar ma'nosida, "my old folks" iborasini esa "mening qari xalqim" ma'nosida emas, balki ota-onam ma'nosida ishlatilganini aniqlash mumkin. Bunday oddiy hayotiy misollar tilni chuqurroq anglab o'rganishga yordam beradi (Dörnyei, 2001; Gee, 2003).

Autentik videomateriallarni darsda qo'llash o'quvchilarga tayyor nutq namunasini taqdim etadi va bu nutqning talaffuz, intonatsiya, grammatik va leksik jihatlarini bevosita o'rganishga yordam beradi. Autentik videomateriallardan dars jarayonida foydalanilganda, ularning maqsadli va sistemali namoyish etilishi hamda metodik jihatdan to'g'ri yo'naltirilishi muhimdir. Darsning qaysi qismida videomateriallarni qo'llash darsning maqsadiga va videomateriallarning vazifasiga qarab belgilanadi (Kapp, 2012).

Autentik Materiallarning Turlari:

1. **Matnlar:** Gazeta maqolalari, ilmiy tadqiqotlar, blog postlari va hikoyalar. Masalan, iqtisodiy maqolalarni o'qish orqali talabalar moliya terminologiyasini o'rganishlari mumkin.
2. **Videolar:** TED talklar, hujjatli filmlar va intervyular. Talabalar video materiallarni tomosha qilib, muhim g'oyalarni muhokama qilishlari mumkin.
3. **Audio Materiallar:** Podkastlar va radio dasturlari. O'quvchilar audio materiallardan foydalangan holda tinglash qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Autentik materiallar o'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlarda tilni qo'llash imkonini beradi. Ular o'quvchilarni tilning kontekstual foydalanishi bilan tanishtiradi va terminologiyani o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi (Gee, 2003; Abdullaeva, 2019). Masalan, ilmiy maqolalar, professional videolar yoki intervyular orqali o'quvchilar soha terminologiyasini chuqurroq tushunadilar. Misol uchun, tibbiyot sohasida o'quvchilar tibbiy maqolalarni o'qib, kasalliklar va davolash usullari bilan bog'liq terminlarni o'rganishlari mumkin.

Autentik Materiallardan Foydalanishning Usullari:

1. **Tahlil va muhokama:** O'quvchilar autentik materiallarni tahlil qilib, ularning mazmuni va terminologiyasini muhokama qilishlari mumkin. Masalan, iqtisodiy maqolani o'qib, undagi iqtisodiy terminlarni amaliyotda qanday qo'llash mumkinligini muhokama qilish.
2. **Rolli o'yinlar:** O'quvchilar autentik vaziyatlarda rollarni o'ynash orqali terminologiyani amaliy ravishda qo'llashadi. Masalan, tibbiyot darsida bemor va shifokor rollarini o'ynab, tibbiy terminlarni ishlatish (Qodirov, 2021).
3. **Loyiha ishlar:** O'quvchilar autentik materiallarga asoslangan loyihalar tayyorlash orqali terminologiyani chuqurroq o'zlashtiradilar. Masalan, ekologiya mavzusida loyiha tayyorlab, ekologik muammolar va ularning yechimlari bilan bog'liq terminlarni o'rganish (Kapp, 2012).

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dörnyei, Z. (2001). Teaching and Researching Motivation. Pearson Education.
2. Gee, J. P. (2003). What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. Computers in Human Behavior.
3. Kapp, K. M. (2012). The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. Wiley
4. Abdullaeva, M. (2019). O'zbek tilini o'qitishda o'yin texnologiyalarining roli. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi.
5. Qodirov, A. (2021). Til o'qitishda interaktiv metodlar va o'yinlar. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi vazirligi nashri.